Variants of the Thematic Description in the Medieval Romanian Texts - *Religious Monuments*

Maria CĂTĂNESCU

En s'appuyant sur des exemples fournies par les textes historiographiques médiévals roumains, l'auteur analyse une variante thématique particulière de la sequence descriptive: les monuments religieux. On discute, en perspective rhétorique, les topographies minimales / développées, neutres / subjectives, ainsi que leur fonction complexe, informative et argumentative.
Dans les textes examinés, la description des églises / couvents est une preuve non-technique, un argument fort et décisif pour la rhétorique de l'éloge, orienté vers un certain souverain, fondateur de l'église.

Mots-clés: textes historiographiques médiévals roumains, *rhétorique de l'éloge*, *monuments religieux.*

1. The following observations derive from the rhetorical analysis of a particular variant of compositional sequence of the medieval historiographic texts from Ţara Românească, the Principality of Wallachia. We refer to the numerous *descriptive* or *descriptive-narrative* enclaves, variable as dimension, but unitary thematically and functionally, as they bring into the text *macro*-or *micro*[1]- ecclesiastical *objects* or religious rituals and ceremonies.

In this case, the *category of the macro-objects* is represented by churches, monasteries and their annexes and the *category of the micro-objects* includes icons, crosses, chalices, coffins, vestments, fabrics etc. Moreover, "painting-like" presentations – usually extensive – of some ceremonies and occasional ceremonies (weddings, church dedications) complete the inventory of the thematic descriptions that belong to the religious sphere.

Quantitatively dominant are the descriptions focused on the princely foundations or on the micro-objects donated or even worked (partially and symbolically) by a certain ruler or by his wife.

[1] For the distinction « macro-objets », « objets semi-mobiles », « objets que l'on peut prendre à la main », see Gervais-Zaninger, 2001, p. 62.

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)

The above-mentioned thematic subclasses are sustained by specific descriptive strategies, which are difficult and probably disadvantageous to be discussed "in block".

Regardless of the space they occupy in the text, the descriptions of *macro-* and *micro- ecclesiastical objects* (and especially their tendency of expansion) make relative the idea according to which, in the old Romanian historiographic texts the description is in general insignificant and, by excellence, concerns portraits.

2. The case study we propose is based on examples from chronicles anonymous or with known author, from the end of the XVIIth century up to the beginning of the XVIIIth century: *Anonimul cantacuzinesc* (Cantacuzene Anonymous Chronicle) and *Începătura istorii vieţii luminatului şi preacreştinului domnului Ţării Rumâneşti io Costandin Brâncoveanu Basarab-Voievod* by Radu Greceanu.

Limiting our analysis to the category of the *macro-objects*, we will discuss several aspects that we consider relevant for the rhetoric of the reference texts.

3. The dimension of the descriptive sequence. *Elocutio* and *ornatus*

3.1. From the point of view of the dimension, the topographies of built spaces are based on two descriptive formulas, sensibly different at the *elocutio* level.

(a) *The minimal descriptions*, carried out on the (trans)phrastic level, consist of the laconic mentions of the existence/aspect of a religious monument. From the rhetoric perspective we retain the stereotype pattern for the construction of this textual enclave, whose sui-generis characteristic is the presence of two *title-themes*[2], with fix succession: an anthroponym (the name of the founder ruler) and a toponym (the name of the religious monument). Each title-theme receives specific determinants at the grammatical and lexico-semantic level:

- fix, ceremonious formulas, for identification and presentation of the ruler;
- nominal elements (adjectives, nouns, nominal phrases) of qualification of the macro-object (*mare, mică, frumoasă, minunată, de lemn, de piatră /* big, small, beautiful, wonderful, wooden, made of stone); from here derives the second feature of the minimal description: the elementary character of the operation of *aspectualization*[3]; the described object is not "cut up" in component parts[4], but only in the general characteristics of the whole, forming a predictable list, transferable from one object to another:

(…) "**un voievod** *ce l-au chiemat* **Radul Negrul-voievod**, *mare herţeg pre Almaş şi pre Făgăraş* (…) început-au a face ţară noao.

Întâi au făcut oraşul ce-i zic Cîmpul Lung. Acolo au făcut şi o **biserică** *mare şi frumoasă şi înaltă*. De acolo au dăscălecat la Argeş, şi iar au făcut oraş mare (...) şi o **biserică** *mare şi frumoasă*" (*Anonimul canatcuzinesc*, in CM, I, 83-84).

[2] Adam, 1992, p. 85, calls « thème-title », the proper/common names through which "the referential anchorage" of a description is done, regardless of its thematic profile.

[3] About the descriptive procedure of *aspectualization,* see Adam, 1992, p. 89.

[4] Adam, 1992, p. 89.

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)

Such descriptive sketches are petrified textual islands, indicial for the common chroniclers' procedures of inventory, labeling and lapidary presentation of some spaces/objects (especially religious).

(b) *The extended descriptions*, compulsorily transphrastic, are also stereotypical constructions. The mention of the two title-themes (the name of the ruler and the name/place of the church) provides the sine-qua-non condition of this descriptive sub-variant (cf. *infra*, 3.1.a). In comparison with the minimal topographies, the specific difference is established by the decomposition of the macro-object in parts, ordered by enumeration and associated or not with single or multiple determinants. Sometimes, at least one of the object's parts is fragmented in constitutive elements, leading to the expansion of the description through successive ramifications. Moreover, the importance of the descriptive component of the text can be amplified by "in cascade" topographies, chained on the basis of a thematic criterion, prevailing on the presumed chronological component:

"Iar **lavra Sfîntului Athanasie**, *toată biserica cea mare, cu oltariul şi cu tinzile,* [**Neagoe-vodă**] *le-au înnoit* şi au împreunat plumbul cel vechiu cu altul nou şi o au acoperit de iznoavă. Şi *toată cristelniţa o au zidit* den temelie. Şi *au făcut vase de* treaba biséricii, *de aur şi de argint*. Şi *zăvese cusute cu sîrmă de aur*, preaînfrumusiţate au dat. Şi i-au făcut şi mertic mare, cîte 10 000 de talere de an.

Iar **în lavra Iverului a lui Sfeti Evtimie** făcătoriul du minuni, pre sus pre ziduri au adus apă cu urloaie ce de 2 mile de loc dă dăparte. Şi cu multă avuţie o au împodobit. Iar cinstita lui doamnă, Despina, *dat*-au *o zăvesă cusută cu sîrmă de aur* şi *preaînfrumusiţată, să o puie înaintea sfintei şi făcătoarei de minuni icoane în care iaste scris chipul preacuratei fecioare şi maicii lui Dumnezeu*, Mariei, care să chiamă portăriţă, care au venit pre mare la acea mănăstire cu mare minune, cum să află scris de dînsa. (...)

Aşijderea şi în măgura Misiei, **mănăstirea Oreiscului**, unde sînt moaştele sfîntului Grigorie făcătoriul de minuni, *tinda bisericii o au zidit şi o au acoperit cu plumb*. Şi *pre tronul cu moaştele au făcut un cerdăcel de piatră* şi l-au zugrăvit frumos şi l-au poleit. *Iar pre tronul sfintelor moaşte au pus un covor de mătase cusut tot cu sîrmă de aur*" (*Anonimul cantacuzinesc*, in CM, I, 104-105).

3.2. The description of the rebuilt/restored churches under the patronage of a ruler adds to the text a more elaborated pattern of representation and, through this, more rhetoric complexity. In this case, the descriptive protocol involves juxtaposing two topographies –minimal or extended. They are subordinated obligatorily to the same hyperonym, which sends yet to different realities, with temporal distance: **the church (monastery)**, respectively the *old* **church** vs the *new* **church**. It results a parallel through dissimilitude, the source of a radical antithesis highlighted by two antonymic lexical chains, aiming at the single referent in two opposed hypostases:

"Şi aceasta să însemnează pentru ca să să ştie:

Fiind în tîrgul Bucureştilor **o mănăstioară a căriia hram era Sfeti Gheorghie**, *veche foarte*, zidită dă un boier anume Dobruş Banul, *foarte mică şi întunecoasă*,

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)

care fiind împodobită cu minunată zidire ca o cetate dă luminatul domnu Io Costandin Basarab Brîncoveanu-voievod cu case patriărşăşti cu 2 rînduri di chilii, lucru foarte frumos, deci măriia-sa dîn firească mării-sale cea spre cele dumnezeieşti rîvnă ce avea îndemnîndu-se, surpat-au acea mică şi întunecoasă biserică ce era şi **dîn temelie au zidit măriia-sa ceastă ce acum tuturora să vede**, *zidire foarte iscusită şi minunată, înfrumuseţînd-o pă dînlăuntru cu frumoase zugrăvele cu minunată tîmplă, cu icoane iscusite, cu pardoseala tot dă marmură, luminoasă, dăsfătată*, lucru care altul într-acest pămînt n-au făcut. Făcutu-i-au şi *frumoase şi scumpe odăjdii şi alte sfinte odoară tot dă argint* şi cu multe şi bune lucruri şi venituri o au înzestrat, isprăvind-o într-al 18 an al domnii sale la leatul 7215" (Radu Greceanu, in CM, II, 258-259).

3.3. Numerous other observations are meant to emphasize the relationship between the dimension of the descriptive sequence and the elements that are relevant at the *elocutio- ornatus* level. The descriptions of macro-ecclesiastical objects are under the sign of two tendencies: homogeneity and rhetoric individuality. Thus:

- the figurative cliché is a stable and predictable element, common to all the descriptive texts/parts; we refer to the monopoly of the epithet: ornamental, generalizing, stereotype (see all the examples quoted in the article);
- the most refined variants are the mixed developed descriptions, which accumulate and display specific elements for three descriptive techniques: *ornamental, representative* and *expressive*[5].

Such a prototypic example is the ample topography regarding the Argeş monastery, from *Anonimul cantacuzinesc:*

[Neagoe-vodă] "Şi fu tuturor tată milostiv, asemănându-se domnului celui ceresc, care străluceşte soarele sau şi ploao şi spre cei buni şi spre cei răi, cum arăta sfînta evanghelie (…)

Şi mai vîrtos în Ţara Muntenească, **mari şi minunate mănăstiri au făcut** (…)

Şi sparse Mitropoliia din Argreş, den temeliia ei şi zidi în locul ei alta sfântă beserică tot *de piatră cioplită şi netezită şi săpată cu flori. Şi au prins pre dănlauntru toate pietrele una cu alta pe dăndos cu scoabe de her, cu mare meşteşug şi au vărsat plumb de le-au întărit.*

Şi au făcut pren mijlocul tinzii bisericii 12 stîlpi înalţi, tot de piatră, ciopliţi şi învârtiţi, foarte frumoşi şi minunaţi, carii închipuiesc 12 apostoli. Şi în sfîntul altariu deasupra pristolului, încă făcu un lucru minunat cu turlişoare vărsate. Iar ferestrile altarului şi ale bisericii, cele dupe dăsupra, şi a letinzii (sic) tot scobite şi răzbătute pren piiatră, cu mare meştesug le făcu. Şi la mijloc ocoli cu un brîu de piiatră împletit în 3 viţe şi cioplit cu flori şi poleit, biserica cu altariul dempreună cu tinda, închipuind sfînta şi nedespărţita troiţă. Iar pre supt straşina cea mai din jos, împrejur a toată biserica, făcu ca o straşină, tot de marmură albă, cioplită cu flori şi foarte scobite şi săpate frumos! Iar acoperământul, tot de plumb amestecat cu

[5] For definitions and examples, see Adam, Petitjean, 1989, p. 9-24.

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)

cositoriu. Şi crucile pre turle, tot poleite cu aur şi turlele tot cioplite cu flori şi unele făcute sucite. Şi împrejurul boltelor, făcute steme de piiatră, cioplit[e] cu mestesug şi poleite cu aur. Şi făcu un cerdăcel denaintea bisericii, pre 4 stîlpi de marmură pestriţă, foarte minunat boltit şi zugrăvit, şi învălit şi acela cu plumb. Şi făcu scara bisericii tot de piiatră scobită cu flori şi cu 12 trépte, semănînd 12 semenţii ale lui Israil. Şi pardosi toata biserica, tinda şi altariul împreună şi acel cerdăcel, cu marmură albă. Şi o împodobi pre dinlăutru şi pre dinafară foarte frumos. Şi toate scobiturile prietrilor pe deanafară le văpsi cu lazur albastru, iar florile le polei cu aur.

Şi aşa vom putea pune cu adevărat că nu iaste aşa mare şi săbornică, ca Sionul care-l făcu Solomon, nici ca Sfînta Sofiia carele o făcu Iustiniian împărat; iar cu frumuseţea iaste mai pe deasupra decît acélea." (*Anonimul cantacuzinesc*, in CM, I, 106-108).

The description of the monastery is simultaneously:

- *ornamental*, abstracting and idealizing, having the highest generality and availability in time and space („stîlpi înalţi, tot *de* piatră (...) *foarte frumoşi şi* minunaţi", „crucile tot *poleite cu* aur", „steme *de piatră, cioplite cu meşteşug* şi *poleite cu* aur", „un cerdăcel (...) foarte *minunat* boltit", „şi o împodobi (...) *foarte* frumos", „ florile le *polei cu aur*" / tall stone pillars /…/ very beautiful and wonderful, the crosses /…/ gold plated, stone coat of arms skillfully craved and gold plated, a small verandah /…/ beautifully vaulted, and adorned /../ it beautifully, the flowers were gold plated);
- *representative,* by counting architectonic details and the construction materials, which creates the reality effect (*tindă, stîlpi, altariu, pistol, turlişoare, troiţă, straşină, acoperământ, cruci, bolte, cerdăcel, scara bisericii, piatră, marmură, lazur /*entrance hall, pillars, altar, communion table, small steeples, triptych, roofs, veil, crosses, vaults, small verandah, the church stairs, stone, marble, lazuli).
- *expressive*, which is a sample of chronicler's ethos and pathos. This is pointed out by the chronicler's emphatic expression of his admiring and euphoric view point about the two referents of the descriptive sequence; precisely emphasizing the uniqueness of described object („(….) iar cu frumuseţea iaste mai pe deasupra decît acélea". [Mănăstirea Argeşului faţă de Sion şi de Sfânta Sofia, a.n.][6], but especially glorifying" and flattering the ruler („…şi fu tuturor tată milostiv, asemănându-se domnului celui ceresc) constitute complementary discursive strategies, typical for Wallachian chroniclers.

As a consequence, the detailed descriptions of the churches are full of stylistic and grammatical indices for subjectivity, expression of positive emotion:

[6] [Negru-Vodă] "..zidi Mitropolie în Târgoviste, mare şi frumoasă (...) cum să satură ochii tuturor de vederea ei"; "şi făclii şi candile, şi tetrapoade poleite şi alte podoabe, carele nici o minte nu le poate închipui să le spuie", "şi cu alte frumuseţi cu de toate o împodobi şi o făcu asemenea raiului lui Dumnezeu" (*Anonimul Cantacuzinesc*, in CM, I,108,110;112).

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)

qualifying adjectives, opinion verbs, ceremonious addressing formula, flattering analogies, different hyperbolizing forms through out sizing.

Finally, a grammatical characteristic of verb morphology unifies and particularizes the description of religious monuments from the texts of medieval historiographers. Without exception, textual sequences from this thematic series are *to do* description types, implying a narrative component evidenced by the verbs semantics (*a face, a surpa, a sparge, a zidi, a ocoli, a scobi, a ciopli, a înfrumuseţa, a polei, a văpsi, a învăli, a pune, a îmbogăţi etc. /* to do, to ruin, to break, to build, to round, to dig, to carve, to embellish, to plate, to dye, to cover, to put, to enrich, etc.).

Also, without exception, the mentioned verbs are predicates in phrases whose subject is the ruler- founder ("Iară mănăstirea lui Hariton care de obşte se chiamă Cotlumuz, care *au început* a o zidi **Radu-Vodă**, **Neagoe-Vodă** o *au săvîrşit*, şi cu toate frumuseţile şi podoabele o *au împodobit* denlăuntru şi denafară, iar împrejur o *au îngrădit* cu zid. (…) iar biserica şi tinda o au învălit cu plumb, şi *au pus* sticle pe la toate ferestrile", *Anonimul Cantacuzinesc,* in CM, I ,103; see also the above examples).

This mechanism when attributed generates a metonymy synecdoche (the founder for the real creator) "in chain'', essential element for the encomium of the ruler.

The resuming of the same verb or of its contextual synonyms has sometimes the form of the stylistic anaphor, which is important not through its effects of syntactic symmetry, but through the insistence effect of oratorical emphasis type.

4. Functional characteristics. At this level, the rhetorical organization of the churches descriptions has at least two major consequences:

- from historical perspective, the documentary importance (who, when, where built a church) is out of question; frequently already established introduction formula and formula announcing descriptive digression underline their informing role ("Şi aceasta să însămnează ca să să ştie", Radu Greceanu, in CM, II, 258);
- at the same time, describing the religious monuments become the main instrument to praise the founder-ruler, respectively to the ruler to whom the chronicle is dedicated (it has to be mentioned that the name of a blamed ruler never appears as theme-title of a church description).

This explicit and firm relationship between a historical character (the ruler) and an object (the ruler's foundation) generates an *argumentative construction*, complicated, but transparent - in which the two entities forms the ax "premise-argument-conclusion"; the description of the church mentioning the parts and/or its characteristics (majesty, architectural beauty), constitutes an important argument for the quality, a decisive non-technical[7] test, which consolidates and validates the eulogistic portrait of the ruler[8].

[7] See Mortara Garavelli, 1997, p. 72-73.

[8] Other observations/examples regarding the relation "portrait-argumentation" in the same texts category, see Cvasnîi Cătănescu, 2012.

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)

5. In the examined texts, the topographies (minimal/ developed, neutral/ subjective) represented by the descriptions of some religious monuments, have both canonical and individualizing functions. This thematic descriptions have a special informative-argumentative status, to the extent to which mentioning the historical realities sustains a subtle rhetoric protocol of *laudatio*.

Also, it is verified – one more time – the idea that the descriptions of (macro-) objects have a particular[9] dynamics; during the Romanian Middle Ages this is strictly depending not only on the text type, but especially on the epoch's mentality.

References

Sigla. Material Sources

CM, I, II = *Cronicari munteni*, I, (*Stolnicul Constantin Cantacuzino, Anonimul cantacuzinesc*, *Radu Popescu*); II (*Radu Greceanu. Anonimul brâncovenesc*). Ediţie îngrijită de Mihail Gregorian. Studiu introductiv de Eugen Stănescu, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1962

Bibliography

Adam, Jean-Michel, 1992, *Les textes: types et prototypes. Recit, description, argumentation, explication et dialogue*, Nathan, Paris

Adam, J._M., A. Petitjean, avec la collaboration de F. Revaz, 1989, *Le texte descriptif. Poétique historique et linguistique textuelle*, Nathan, Paris

Cvasnîi Cătănescu, Maria, 2012, *Descriere şi argumentare – cu referire la textele cronicarilor munten*i, în „Limba română. Direcţii actuale în cercetarea lingvistică. Gramatică. Fonetică şi fonologie. Istoria limbii române, filologie", ed. Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Al. Nicolae, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti, 2012, p. 311-316

Gervais-Zaninger, Marie-Annick, 2001, *La description*, Hachette, Paris

Mortarea Garavelli, Bice, 1997, *Manuale di retorica*, Bompiani, Milano

[9] Cf., for e.g, Gervais-Zaninger, 2001, p. 62.

BDD-A216 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:19 UTC)